

ISHSIZ FUQAROLARNING KASB HUNARGA O‘QITISH METODOLOGIYASI

G‘ofurov Nozimjon No‘monovich

Farg‘ona viloyati O‘zbekiston tumani

Kasb Hunarga o‘qitish markazi

O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ishsiz fuqorolarning kasb hunarga o‘qitish metodologiyasi, kontsepsiyasi va kasbiy ta‘lim turlari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, ishsiz fuqarolarni kasbga o‘qitishning xususiyatlari, kasbiy ta‘lim tizimining samaradorlik omillari va ishsiz fuqarolarni kasbga o‘qitish tizimini takomillashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqildi.

***Kalit so‘zlar:** ishsiz fuqarolar, kasb-hunarga o‘rgatish, kasbiy tayyorgarlik tizimi, kasbga yo‘naltirish, aholini psixologik qo‘llab-quvvatlash.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются методика, понятие и виды профессионального обучения безработных граждан. Также были разработаны особенности профессионального обучения безработных граждан, факторы эффективности системы профессионального образования, предложения по совершенствованию системы профессионального обучения безработных граждан.

***Ключевые слова:** безработные граждане, профессиональное обучение, система профессионального обучения, профессиональная ориентация, психологическое сопровождение населения.*

KIRISH

Ishsiz fuqarolar va ishsiz aholini kasbga o‘rgatish aholi bandligiga ko‘maklashish borasida olib borilayotgan faol siyosatning muhim omili bo‘lib, bozor iqtisodiyotini rivojlantirish, kadrlar sifatini oshirish, bandligini ta‘minlashga salmoqli hissa qo‘shmoqda.

O‘zbekiston Respublikasining “Aholining bandligi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining qonuni, 20.10.2020 yildagi O‘RQ-642-soniga asosan ishsizlar deganda ishi va daromadi bo‘lmagan, munosib ish topish maqsadida bandlik xizmati organlarida ro‘yxatga olingan, mehnatga layoqatli fuqarolar kiradi. ish uchun va uni boshlashga tayyor (ishdan bo‘shatilgan fuqarolar uchun ishdan bo‘shatish nafaqasi ish haqi va taqsimlanmagan o‘rtacha ish haqi sifatida hisobga olinmaydi) [1].

Ishsiz fuqarolar va ishsiz aholini kasbiy ta'lim tizimini boshqarish O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi tomonidan bandlik, ta'lim va korxonalar va mahalliy ma'muriyat o'rtasidagi muvofiqlashtirilgan va maqsadli hamkorlikka asoslangan maqsadli dasturlarni moliyalashtirish mexanizmi orqali amalga oshiriladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ishsiz fuqarolarni kasbga o'qitishning asosiy vazifasi shaxs, ish beruvchilarning ehtiyojlari va mehnatni rivojlantirish prognozlarini muvofiqlashtirish asosida ularga turli xil ta'lim xizmatlarini ko'rsatish orqali bandligini ta'minlash maqsadida ularning mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshirishdan iborat. ishsizlikdan ijtimoiy himoya qilishning eng muhim vositasi sifatida qaraladigan bozor.

Ishsiz fuqarolar uchun kasbiy tayyorgarlik quyidagi o'qitish turlarini o'z ichiga oladi:

1. o'quvchilarning muayyan ishni bajarish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni egallashini tezlashtirish maqsadida kasbiy tayyorgarlik;
2. ishchilarni ushbu kasblar bo'yicha ishlash uchun yangi kasblarni egallash uchun qayta tayyorlash;
3. kasbiy profilini kengaytirish va qo'shma kasblar bo'yicha ishlash imkoniyatini olish uchun ikkinchi kasbga ega bo'lgan ishchilarni tayyorlash;
4. bilim, ko'nikma va malakalarni yangilash, kasbiy mahoratini oshirish va mavjud kasblar bo'yicha raqobatbardoshligini oshirish maqsadida xodimlarning malakasini oshirish;
5. ta'lim dasturlari bo'yicha qo'shimcha bilim, ko'nikma va ko'nikmalarga ega bo'lish, shuningdek, mavjud ta'lim yo'nalishi (mutaxassisligi) doirasida yangi malakalarni olish uchun mutaxassislarni kasbiy tayyorlash;
6. malaka darajasiga talablarning kuchayishi va kasbiy muammolarni hal etishning yangi usullarini o'zlashtirish zarurati munosabati bilan nazariy va amaliy bilimlarni yangilash maqsadida malaka oshirish;
7. nazariy bilim, ko'nikma va ko'nikmalarni amaliyotda shakllantirish va mustahkamlash, kasbiy vazifalarni bajarish uchun kasbiy va tashkiliy fazilatlarini egallash uchun mutaxassislarni tayyorlash [4].

Kasb-hunar ta'limi aholining mehnat salohiyatini oshirishni ta'minlash, bandlikning oqilona tuzilmasini shakllantirish, shaxsiy manfaatlar va ijtimoiy ehtiyojlarni uyg'unlashtirishga qaratilgan.

Ishsiz aholini kasbga tayyorlash tizimini shakllantirish ijtimoiy sohada barqarorlashtiruvchi omil hisoblanadi, chunki ishsizlarning passiv holatidan faol ish

qidirish va yangi mutaxassislikni o'rganishga o'tish faol ijtimoiy va ishlab chiqarishdagi munosabatlarni o'z ichiga oladi.

Kasbiy ta'limning o'ziga xos xususiyati shundaki, u bir tomondan, uzluksiz ta'limning butun tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Bu umuminsoniy qadriyatlarning ustuvorligini, shaxsning erkin rivojlanishini, ta'lim tanlashda erkinlikni nazarda tutadi. Boshqa tomondan, kasbiy ta'lim mintaqaviy mehnat bozorining xususiyatlarini belgilovchi omillar bilan, shu jumladan mablag'larning keskin tanqisligi sharoitida shaxsning ta'lim ehtiyojlari va mehnat bozoridagi ishchi kuchiga bo'lgan talab o'rtasidagi nomuvofiqlik bilan bog'liq. Shu sababli, kasbiy ta'lim tizimining maqsadi fuqarolarning mehnat bozorida va kafolatlangan bandlikni ta'minlaydigan professional xizmatlarda raqobatbardoshligi va kasbiy harakatchanligini oshirishdan iborat [3].

Kasb-hunar ta'limi tizimining samaradorligini ta'minlash bir qator omillarga bog'liq. Ulardan asosiylari: kasb-hunar ta'limining barcha shakllari bo'yicha o'qitishning yagona darajasi; ta'limning yaxlitligi va uzluksizligi; ta'limning ilg'or yo'nalishi; ilmiy bilimlarning integratsiyasi va differentsiatsiyasi; o'quv jarayonining moslashuvchanligi va boshqalar.

Kasbiy ta'limni tashkil etishda quyidagi yo'nalishlar – kasbiy ta'limni tashkil etish va boshqarish mexanizmini ishlab chiqish prognozlarini va ustuvorliklarini belgilash, maqsadli moliyalashtirish ko'lami va hajmi katta ahamiyatga ega.

Muallifning fikricha, kasbga yo'naltirish tizimi bugungi kunda ixtisoslashgan ijtimoiy institutga aylanib bormoqda, uning ahamiyati tizimli ijtimoiy inqiroz bilan kechayotgan ijtimoiy munosabatlarning o'zgarishi sharoitida sezilarli darajada oshib bormoqda.

Kasbga yo'naltirish faoliyati shaxsning kasbiy faoliyatini nafaqat kasbiy rol doirasidagi faoliyat sifatida, balki shaxsning ijtimoiy o'zini o'zi anglash usuli sifatida tushunishdan o'tish bilan yangi istiqbollar va ijtimoiy ta'sir usullarini egallaydi. ijtimoiy rolni amalga oshirish. Ushbu yondashuv bilan ijtimoiy hayotni individuallashtirishning zamonaviy tendentsiyasi maksimal darajada hisobga olinadi va ba'zi hollarda shaxsiy erkinlik va individual rolning xatti-harakatlarini ijtimoiy tartibga solishning ziddiyatlari olib tashlanadi [2].

Bandlik muammosiga nisbatan kasbiy yo'nalish aholining mehnat faoliyatining yangi sharoitlariga moslashish qobiliyatini oshirishni ta'minlaydigan ijtimoiy institut sifatida ishlaydi. Mehnat sohasidagi dinamizm va ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatning noaniqligi, shuningdek, aholining ayrim toifalarining bandlikni ta'minlashdagi

cheklangan innovatsion resurslari psixologik tuzatish va qo'llab-quvvatlash elementlari bilan faol kasbiy yo'nalishni amalga oshirishni talab qiladi. bu toifalar [4].

Ishsizlar uchun kasbiy tayyorgarlikni tashkil etish tizimi modernizatsiyani talab qiladi va muallif muammolarni o'rganish doirasida uni takomillashtirish bo'yicha takliflarni ishlab chiqdi.

1. Ishsiz fuqarolarni kasbga o'rgatish orqali amalga oshirilayotgan faol bandlik siyosatining eng muhim yo'nalishi ishsiz fuqarolarni manzilli ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini ijtimoiy to'lovlar va nafaqalar bilan ta'minlash bo'lishi kerak;

2. Alohida ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lgan turli toifadagi fuqarolarni kasbga o'qitishni tashkil etishda har bir toifaning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda kadrlar tayyorlashga tabaqalashtirilgan yondashuvni ta'minlash;

3. Kasbiy ta'limni tashkil etishda bandlik xizmati ham ishsizlar, ham ish beruvchilarning ehtiyojlarini hisobga olishi kerak. Ular bilan ish bilan ta'minlash kafolati ostida kasbiy ta'limni ta'minlaydigan aloqalar o'rnatiladi.

4. Ishsiz va ishsiz aholini kasbga o'rgatish va ularni kasbga yo'naltirishni qo'llab-quvvatlashning funksional bog'liqligi nafaqat bandlik xizmatining vazifalari doirasida, balki kasbiy yo'naltirish va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish va takomillashtirishni ham nazarda tutadi. davlat siyosati darajasi. Binobarin, O'zbekiston Respublikasida aholini kasbga yo'naltirish va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimi mehnat salohiyatidan eng to'liq va samarali foydalanish mexanizmlari va shart-sharoitlarini yaratishga, kadrlar salohiyatini rivojlantirish va takomillashtirishni ijtimoiy boshqarishga, mehnat resurslarini rivojlantirish va takomillashtirishga jamiyatning psixologik salomatligi, ijtimoiy va kasbiy aylanish kanallarini kengaytirish va optimallashtirish, aholi bandligini ta'minlash xizmat qilishi kerak;

5. Ijro etuvchi hokimiyat organlarining muvofiqlashtiruvchi va tartibga solish funksiyalarini kuchaytirish, aholini kasbga yo'naltirish va psixologik qo'llab-quvvatlashda idoralararo, davlat yondashuvini amalga oshirish asosida kadrlar salohiyatini rivojlantirish va ulardan samarali foydalanishda ularning mas'uliyatini oshirish zarur.

6. Kasbga yo'naltirish va psixologik qo'llab-quvvatlash milliy tizimini quyidagi darajalarda rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni shakllantirish zarur:

- aholini kasbga yo'naltirish va psixologik qo'llab-quvvatlash sohasida yagona metodologiya va kelishilgan ustuvor yo'nalishlarni tashkil etish - kasbga o'qitishda

psixologik yordam ko'rsatuvchi muassasalar ishini tizimlashtirish imkonini beradigan universal harakatlar algoritmini yaratish;

- kasbga yo'naltirish va psixologik qo'llab-quvvatlashning amaldagi tizimini tarkibiy va funktsional modernizatsiya qilish - yuqorida qayd etilgan muassasalarning aniq ierarxiyasini yaratish va funktsional vazifalarni farqlash;

- kasb-hunarga yo'naltirish va psixologik yordamni uslubiy ta'minlashni optimallashtirish;

- kasb-hunarga yo'naltirish va psixologik qo'llab-quvvatlash bo'yicha me'yoriy-huquqiy bazani ishlab chiqish;

- kadrlar bilan ta'minlashni takomillashtirish;

- kasbga yo'naltirish va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimining samaradorligini baholash mezonlari va mexanizmlarini shakllantirish [5].

7. Moslashuv tamoyilini amalga oshirishda kasbga yo'naltirish tizimi uchta muhim vazifani hal qilishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak:

- ijtimoiy va kasbiy o'zini o'zi belgilashning hayot modellarini shakllantirish va individuallashtirishga ko'maklashish asosida ijtimoiylashtiruvchi funktsiyalarni amalga oshirish;

- ijtimoiy va kasbiy amalga oshirish shakllari va usullarini tartibga solish sifatida ijtimoiy nazorat funktsiyasini amalga oshirish;

- kasbiy makonning sifat va miqdoriy parametrlarini belgilaydigan mehnat instituti va ta'lim instituti o'rtasidagi o'zaro ta'sir darajasida ijtimoiy integratsiyani rag'batlantirish.

8. Kasbga yo'naltirishning milliy (faqat O'zbekistonga nisbatan qo'llaniladigan) tizimini ishlab chiqish tuzilmaviy elementlarni "moslashtirish" uchun shart-sharoitlarni ta'minlaydi, kasbga yo'naltirish xizmatlari sifatini oshiradi va muvofiqlashtirish imkoniyatlarini mustahkamlaydi. Faqatgina kasbga yo'naltirish tizimi doirasida aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini ish bilan ta'minlashga ko'maklashish bo'yicha maqsadli dastur va loyihalarni bir martalik emas, balki aholini mehnat sharoitlariga moslashtirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar tizimi sifatida samarali amalga oshirish mumkin. mehnat sohasidagi bozor munosabatlari. Strukturaviy va funktsional tashkilot darajasida kasbiy yo'nalish va psixologik yordam tizimi quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- ishsizlarni kasbga yo'naltirish va psixologik qo'llab-quvvatlash quyi tizimi;

- ishdan bo'shatilgan ishchilar uchun kasbiy yo'nalishni oshirish quyi tizimi;

- yosh talabalar uchun profilaktik kasbga yo'naltirish quyi tizimi;

- aholining ijtimoiy himoyalalmagan toifalarini kasbga yo'naltirish va reabilitatsiya qilishning quyi tizimi;
- ishsizlarni kasbga o'rgatish va qayta tayyorlash uchun kasbga yo'naltirishni qo'llab-quvvatlash quyi tizimi;
- tadbirkorlik va o'z-o'zini ish bilan ta'minlashni rivojlantirish uchun kasbiy yo'nalishni qo'llab-quvvatlash quyi tizimi.

9. Asosan, o'rta yoshdagi fuqarolar toifasi uchun kasbiy ta'lim olishda psixologik yordam va yordam talab qilinadi. Kasbga yo'naltirishning mahalliy amaliyoti uchun kattalar kasbiy yo'naltirishning maxsus ob'ekti hisoblanadi.

XULOSA

Yuqorida aytilganlarning barchasini sarhisob qiladigan bo'lsak, uzluksiz kasb-hunar ta'limining bir qismi bo'lgan ishsiz fuqarolarni kasb-hunarga o'rgatish o'zining sifati, texnologiyasi va keng ma'noda harakatchanligi bo'yicha kasb-hunar ta'limi bilan hamqadam bo'lishi, shuningdek, undan oldinda bo'lishi kerak. o'qitish vaqti juda qisqa va bilim olish jarayoni qizg'in bo'lishi kerak. Buning uchun ta'lim muassasalariga zamonaviy ta'lim texnologiyalari va faol ta'lim usullaridan foydalanish imkonini beruvchi ma'lum moliyaviy xarajatlar talab etiladi.

REFERENCES

1. <https://lex.uz/docs/-5055690> ["Aholining bandligi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonuni, 20.10.2020 yildagi O'RQ-642-soni]
2. Abdullaev A. M. (2019). Ishsiz fuqarolarni kasbga tayyorlash tizimini takomillashtirish// Science and Education.
3. Экономика труда: учебник / Под.ред. П.Э. Шендлера, Ю.П. Кокина. -М.: Юрист, 2019.
4. Valiev SM Formation and development of the competitiveness of young professionals in the labor market//Modern Economics and Law. 2021.
5. Nurmatov Sh.B. Current state and prospects of the labor market// Humanitarian and socio-economic sciences. 2020. No. 1.